

Arch Linux El Kitabı

Yeni başlayanlar için

Terminalden korkma, önce birkaç komut öğren. Bu bölüm Arch'a yeni başlayanlar için. Arch'ın mantığı, kurulum sonrası yapılacaklar, pacman ve AUR, temel terminal komutları, GNOME ve KDE kısayolları ve hangi ayarın nerede olduğu burada.

```
[kullanici@archlinux ~]$ sudo pacman -Syu
```

kullanici kullanıcı adın · **archlinux** bilgisayarın adı · **~** bulunduğun klasör (ev klasörün) · **\$** normal kullanıcı, **#** ise root (yönetici) demektir. Parola yazarken ekranda hiçbir şey görünmez; bu normaldir.

BÖLÜMLER

1. Arch'ı anlamak
2. Kurulmdan sonra ilk işler
3. Terminali tanıyalım
4. Dosya ve klasör komutları
5. Dosya okuma ve düzenleme
6. Program kurma: pacman
7. AUR ve yay
8. Flatpak ile uygulama kurma
9. Sistem bilgisi ve kaynaklar
10. Kapatma, yeniden başlatma, oturum
11. GNOME masaüstü kısayolları
12. KDE Plasma kısayolları
13. Terminal ve Bash kısayolları
14. Dosyalar (Nautilus) kısayolları
15. Hangi ayar nerede? (GNOME)
16. Hangi ayar nerede? (KDE Plasma)
17. Görünüm ve GNOME eklentileri
18. USB bellek ve diskler
19. Sık karşılaşılan sorunlar
20. Küçük sözlük

Sarı eğik yazılar (<paket> gibi) senin dolduracağın yerlerdir. Terminalde yapıştırma Ctrl+Shift+V, kopyalama Ctrl+Shift+C'dir. sudo ile başlayan komutlar sistemi değiştirir; ne yaptığını okumadan çalıştırma.

Arch'ı anlamak

Arch kendi başına çok az şeyle gelir; masaüstünü, servisleri ve uygulamaları sen seçersin. Karşılığında sistem hep güncel ve sade kalır.

Kayan sürüm (rolling release)

Arch'ta "Arch 13" gibi sürümler yoktur. `pacman -Syu` ile her gün en yeni paketlere geçersin; yeniden kurmaya hiç gerek kalmaz.

Arch Wiki

wiki.archlinux.org. Linux dünyasının en iyi belgelerinden biri; bir sorunu forumda sormadan önce Wiki'de ara.

archinstall

Kurulum ortamında `archinstall` yazınca açılan menülü kurulum betiği. Disk, masaüstü, ses ve sürücü seçimlerini sorar.

Arch Haberleri

archlinux.org/news. Elle müdahale gerektiren güncellemeler burada duyurulur; büyük güncellemeden önce göz at.

AUR

Arch User Repository. Resmi depolarda olmayan binlerce paketin topluluk tarifleri (PKGBUILD).

DİKKAT Arch'ta "kısmi güncelleme" (partial upgrade) desteklenmez: `sudo pacman -Sy <paket>` yazma. Her zaman `sudo pacman -Syu <paket>` kullan; aksi halde kütüphane sürümleri uyuşmaz ve programlar açılmaz.

İPUÇU Kurduğun servisler çoğunlukla kendiliğinden başlamaz. Bluetooth, yazıcı, SSH gibi servisleri `sudo systemctl enable --now <servis>` ile açman gerekir.

Kurulumdan sonra ilk işler

`archinstall` ile masaüstü kurduktan sonra bu sırayla gitmek iyi bir başlangıç. Bazı adımları `archinstall` zaten yapmış olabilir; komutlar tekrar çalıştırılırsa zarar vermez.

1

Sistemi güncelle

Kurulumdan sonraki ilk iş: bekleyen tüm güncellemeleri al.

```
$ sudo pacman -Syu
```

2

pacman'i düzenle, multilib'i aç

#Color satırının başındaki # işaretini kaldır (renkli çıktı). Steam ve Wine için dosyanın sonundaki [multilib] ve altındaki Include satırlarının başındaki # işaretlerini kaldır. Sonra paket listesini yenile.

```
$ sudo nano /etc/pacman.conf
```

```
$ sudo pacman -Syu
```

3

En hızlı yansılar (mirror) seç

Paket indirme hızını belirgin şekilde artırır.

```
$ sudo pacman -S reflector
```

```
$ sudo reflector --country Turkey,Germany --protocol https --latest 10 --sort rate  
--save /etc/pacman.d/mirrorlist
```

4

AUR yardımcısı yay'ı kur

AUR paketlerini tek komutla kurmak için. İlk kurulum elle yapılır.

```
$ sudo pacman -S --needed git base-devel
```

```
$ git clone https://aur.archlinux.org/yay-bin.git && cd yay-bin && makepkg -si
```

5

Ses sistemini kontrol et

PipeWire modern ses sunucusudur; archinstall genellikle kurar.

```
$ sudo pacman -S --needed pipewire pipewire-pulse pipewire-alsa wireplumber
```

6

Bluetooth ve yazıcıyı etkinleştir

Kurulu olsalar bile servisleri açılmamış olabilir.

```
$ sudo pacman -S --needed bluez bluez-utils cups
```

```
$ sudo systemctl enable --now bluetooth cups
```

7 Codec'leri ve yazı tiplerini kur

Video oynatma ve Türkçe/emoji/Asya karakterleri için.

```
$ sudo pacman -S ffmpeg gst-plugins-good gst-plugins-bad gst-plugins-ugly gst-libav  
noto-fonts noto-fonts-emoji noto-fonts-cjk ttf-dejavu
```

8 İşlemci mikro kodunu kur

İşlemcine uygun olanı seç. Sonra initramfs'i yeniden oluştur; GRUB kullanıyorsan yapılandırmayı da yenile.

```
$ sudo pacman -S intel-ucode
```

```
$ sudo pacman -S amd-ucode
```

```
$ sudo mkinitcpio -P
```

9 Flatpak'ı kur

Flathub kendiliğinden eklenir.

```
$ sudo pacman -S flatpak
```

10 Anlık görüntü aracını kur

archinstall'ın Btrfs düzeni (@, @home) Timeshift'in Btrfs moduyla uyumludur. Bir güncelleme sistemi bozarsa birkaç dakikada geri dönersin.

```
$ sudo pacman -S timeshift
```

```
$ sudo systemctl enable --now cronie
```

11 Periyodik bakımı aç

SSD TRIM, paket ön belleği temizliği ve haftalık yansı güncellemesi.

```
$ sudo pacman -S pacman-contrib
```

```
$ sudo systemctl enable --now fstrim.timer paccache.timer reflector.timer
```

Terminali tanıyalım

Terminal, bilgisayara yazarak komut verdiğin penceredir. Kurduğun masaüstüne göre değişir: GNOME'da Konsol (Console), KDE'de Konsole. KDE'de **Ctrl** + **Alt** + **T** ile açılır; GNOME'da Super'e basıp "terminal" yaz.

iPUCU Linux büyük/küçük harfe duyarlıdır: Belgeler ile belgeler farklı klasörlerdir. Boşluk içeren adları tırnak içine al: `cd "Yeni Klasör"`.

iPUCU Yazmayı yarıda bırakıp **Tab** tuşuna bas: komut ya da dosya adı kendiliğinden tamamlanır. İki kez basarsan seçenekleri listeler. En çok vakit kazandıran alışkanlık budur.

```
$ man <komut>
```

Bir komutun kılavuz sayfasını açar. **q** ile çıkılır, **/kelime** ile içinde aranır.

```
$ <komut> --help
```

Komutun kısa yardımını ve seçeneklerini gösterir.

```
$ sudo <komut>
```

Komutu yönetici (root) yetkisiyle çalıştırır. Kendi parolanı sorar; yazarken ekranda görünmez.

```
$ clear
```

Ekranı temizler. Kısayolu: **Ctrl** + **L**.

```
$ history
```

Daha önce yazdığın komutları listeler. **↑** tuşuyla da geri gidebilirsin.

```
$ which <komut>
```

Bir komutun hangi dosyadan çalıştığını gösterir.

```
$ exit
```

Terminali (ya da uzak oturumu) kapatır.

DİKKAT Çalışan bir komutu durdurmak için **Ctrl** + **C** kullan. Terminalde kopyalama **Ctrl** + **Shift** + **C**, yapıştırma **Ctrl** + **Shift** + **V** 'dir.

Dosya ve klasör komutları

~ ev klasörün demektir (/home/kullanıcı). **.** bulunduğu klasör, **..** bir üst klasördür.

```
$ pwd
```

Şu an hangi klasörde olduğunu yazar.

```
$ ls
```

Bulunduğun klasördeki dosyaları listeler.

```
$ ls -la
```

Gizli dosyalar dahil ayrıntılı liste (boyut, tarih, izinler). Adı nokta ile başlayan dosyalar gizlidir.

```
$ ls -lh
```

Boyutları KB/MB/GB olarak okunur biçimde gösterir.

```
$ cd <klasör>
```

Klasöre girer. Örnek: `cd Belgeler`.

```
$ cd ..
```

Bir üst klasöre çıkar.

```
$ cd
```

Tek başına yazılırsa ev klasörüne döner. `cd -` bir önceki klasöre döner.

```
$ mkdir <klasör>
```

Yeni klasör oluşturur. İç içe oluşturmak için: `mkdir -p a/b/c`.

```
$ touch <dosya>
```

Boş dosya oluşturur (varsa tarihini günceller).

```
$ cp <kaynak> <hedef>
```

Dosya kopyalar. Klasör kopyalamak için `cp -r`.

```
$ mv <kaynak> <hedef>
```

Taşıy ya da yeniden adlandırır. Örnek: `mv eski.txt yeni.txt`.

```
$ rm <dosya>
```

Dosyayı siler. Çöp kutusuna gitmez, geri alınamaz.

```
$ rm -r <klasör>
```

Klasörü içindekilerle birlikte siler. `-i` eklersen her dosyada sorar.

```
$ gio trash <dosya>
```

Dosyayı silmek yerine Çöp'e gönderir; masaüstündeki gibi geri alınabilir.

```
$ find ~ -name "*.pdf"
```

Ev klasöründe adı .pdf ile biten tüm dosyaları bulur.

```
$ ln -s <hedef> <kısayol-adı>
```

Bir dosya ya da klasöre kısayol (sembolik bağ) oluşturur.

DİKKAT `sudo rm -rf` ile başlayan, internetten bulduğun komutları asla anlamadan çalıştırma. Sistemi saniyeler içinde silebilir.

Dosya okuma ve düzenleme

Ayar dosyalarını değiştirmek için terminalde çalışan basit bir metin düzenleyici yeterli. En kolayı nano'dur. Arch'ta kurulu gelmeyebilir: `sudo pacman -S nano`.

```
$ cat <dosya>
```

Kısa bir dosyanın içeriğini ekrana basar.

```
$ less <dosya>
```

Uzun dosyayı sayfa sayfa okur. Boşluk: sonraki sayfa, `/` ara, `q` çık.

```
$ head -n 20 <dosya>
```

İlk 20 satırı gösterir.

```
$ tail -n 50 <dosya>
```

Son 50 satırı gösterir. `tail -f` dosyaya eklenenleri canlı izler.

```
$ nano <dosya>
```

Dosyayı nano ile açar. Sistem dosyası için başına sudo ekle: `sudo nano /etc/hosts`.

Ctrl + **O**

nano: kaydet (sonra Enter).

Ctrl + **X**

nano: çık. Kaydedilmemiş değişiklik varsa sorar.

Ctrl + **W**

nano: dosyada ara.

Ctrl + **K** veya **Ctrl** + **U**

nano: satırı kes / yapıştır.

```
$ xdg-open <dosya>
```

Dosyayı varsayılan uygulamasıyla açar (PDF, resim, klasör...). `xdg-open` . bulunduğu klasörü dosya yöneticisinde açar.

Program kurma: pacman

pacman, Arch'ın paket yöneticisidir. Komutlar büyük harfli bir işlem ve küçük harfli seçeneklerden oluşur:

`-S` kur/eşitle, `-R` kaldır, `-Q` kurulu paketleri sorgula.

```
$ sudo pacman -Syu
```

Paket listesini yenileyip tüm sistemi günceller. Haftada en az bir kez yap.

```
$ sudo pacman -S <paket>
```

Program kurar. Birden fazla yazılabilir: `sudo pacman -S vlc gimp`.

```
$ sudo pacman -Rns <paket>
```

Programı, yalnızca onun için kurulmuş bağımlılıkları ve ayar yedekleriyle kaldırır.

```
$ pacman -Ss <kelime>
```

Depolarda arar.

```
$ pacman -Si <paket>
```

Depodaki paketin bilgisi.

```
$ pacman -Qs <kelime>
```

Kurulu paketlerde arar.

```
$ pacman -Qi <paket>
```

Kurulu paketin bilgisi: sürüm, boyut, kurulma nedeni.

```
$ pacman -Qe
```

Elle kurduğun paketler.

```
$ pacman -Qdtq | sudo pacman -Rns -
```

Artık hiçbir paketin ihtiyaç duymadığı (yetim) paketleri kaldırır.

```
$ sudo pacman -U <dosya>.pkg.tar.zst
```

Yerel bir paket dosyasını kurar.

```
$ sudo pacman -Sc
```

Kurulu olmayan paketlerin önbellekteki dosyalarını siler.

DİKKAT Güncellemeyi yarıda kesme ve `pacman -Sy` ile tek paket kurma. Güncellemeden sonra çekirdek değiştiyse bilgisayarı yeniden başlat.

AUR ve yay

AUR'da paketlerin kendisi değil, nasıl derleneceğini anlatan PKGBUILD tarifleri durur. yay bu tarifleri indirip derler ve kurar. Google Chrome, Visual Studio Code gibi birçok uygulama buradadır.

```
$ yay
```

Resmi depolar ve AUR dahil tüm sistemi günceller (`yay -Syu` ile aynı).

```
$ yay -S <paket>
```

AUR ya da resmi depodan paket kurar. Örnek: `yay -S google-chrome`.

```
$ yay <kelime>
```

Arar ve numaralı listeden seçerek kurdurur.

```
$ yay -Rns <paket>
```

Paketi kaldırır.

```
$ yay -Pw
```

Okunmamış Arch haberlerini gösterir.

```
$ yay -Yc
```

Artık gereksiz derleme bağımlılıklarını temizler.

DİKKAT AUR paketleri resmi olarak denetlenmez. Kurmadan önce yay'ın gösterdiği PKGBUILD'e göz at; tanımadığın adreslerden dosya indiren ya da az oylu paketlere dikkat et.

İPUCU paru, yay'a benzer ve PKGBUILD'i varsayılan olarak gösteren bir alternatiftir: `yay -S paru-bin`.

Flatpak ile uygulama kurma

Flatpak uygulamaları sistemden yalıtılmış çalışır ve kendi kütüphanelerini taşır. Dağıtımın deposundaki sürüm eskiyse ya da hiç yoksa masaüstü uygulamaları için en kolay yol budur.

```
$ sudo pacman -S flatpak
```

Flatpak'ı kurar; Flathub deposu kendiliğinden eklenir. Sonra oturumu kapatıp aç.

iPUCU GNOME Yazılım ve KDE Discover, Flatpak uygulamalarını da gösterir.

```
$ flatpak search <ad>
```

Flathub'da uygulama arar ve tam kimliğini (ör. com.spotify.Client) gösterir.

```
$ flatpak install flathub <uygulama-kimliği>
```

Uygulamayı kurar. Örnek: `flatpak install flathub com.discordapp.Discord`.

```
$ flatpak update
```

Tüm Flatpak uygulamalarını günceller.

```
$ flatpak list --app
```

Kurulu Flatpak uygulamalarını listeler.

```
$ flatpak uninstall <uygulama-kimliği>
```

Uygulamayı kaldırır. Verilerini de silmek için `-delete-data` ekle.

```
$ flatpak uninstall --unused
```

Artık kullanılmayan çalışma ortamlarını (runtime) silerek yer açar.

```
$ flatpak run <uygulama-kimliği>
```

Uygulamayı terminalden başlatır; hata mesajlarını görmek için kullanışlıdır.

iPUCU Flatpak izinlerini (dosya erişimi, kamera vb.) görsel olarak düzenlemek için Flatseal'i kur:
`flatpak install flathub com.github.tchx84.Flatseal`.

iPUCU AppImage dosyası indirdiysen çalıştırılabilir yap: `chmod +x Uygulama.AppImage`, sonra `./Uygulama.AppImage`. Açılmazsa `sudo pacman -S fuse2` gerekir.

Sistem bilgisi ve kaynaklar

Windows'taki Görev Yöneticisi'nin karşılığı GNOME'da Sistem Gözlemcisi, KDE'de Sistem Gözlemcisi (System Monitor) uygulamasıdır. Terminalde de aynı bilgilere ulaşabilirsiniz.

```
$ cat /etc/os-release
```

Dağıtım adı ve sürümü.

```
$ hostnamectl
```

Bilgisayar adı, işletim sistemi, çekirdek ve donanım özeti.

```
$ uname -r
```

Çalışan Linux çekirdeğinin sürümü.

```
$ df -h
```

Disklerde ne kadar boş yer kaldığını gösterir.

```
$ du -sh *
```

Bulunduğun klasördeki her dosya ve klasörün kapladığı alan.

```
$ free -h
```

RAM ve takas (swap) kullanımı.

```
$ top
```

Canlı süreç listesi. `q` ile çık. Daha renklisi için `sudo pacman -S htop` ya da `bttop`.

```
$ sudo pacman -S fastfetch
```

Sistem özetini logolu olarak gösteren araç; kurduktan sonra `fastfetch` yaz.

```
$ lscpu
```

İşlemci bilgisi.

```
$ lspci
```

Ekran kartı, ağ kartı gibi PCI aygıtları listeler.

```
$ lsusb
```

Takılı USB aygıtlarını listeler.

```
$ pkill <program-adı>
```

Donmuş bir programı adıyla kapatır. Örnek: `pkill firefox`.

```
$ kill -9 <PID>
```

Numarasıyla (PID) bir süreci zorla sonlandırır. PID'i `top` ya da `pgrep firefox` verir.

Kapatma, yeniden başlatma, oturum

Masaüstünün güç menüsünden de yapılabilir; terminal karşılıkları:

```
$ systemctl poweroff
```

Bilgisayarı kapatır.

```
$ systemctl reboot
```

Yeniden başlatır.

```
$ systemctl suspend
```

Uyku moduna (askıya alma) geçirir.

```
$ loginctl terminate-session $XDG_SESSION_ID
```

Oturumu kapatır (masaüstünden bağımsız yöntem).

Super + **L**

Ekranı kilitler (GNOME ve KDE).

Ctrl + **Alt** + **Delete**

Oturumu kapatma / kapatma iletişim kutusunu açar.

GNOME masaüstü kısayolları

Super tuşu klavyedeki Windows tuşudur. GNOME büyük ölçüde klavyeyle kullanılmak için tasarlanmıştır.

Super

Etkinlikler görünümü: açık pencereler, çalışma alanları ve arama. Hemen yazmaya başlayarak uygulama, dosya, ayar ara.

Super + **A**

Tüm uygulamalar listesi.

Super + **1** ... **Super** + **9**

Rihtımdaki (dock) 1. ... 9. uygulamayı açar ya da ona geçer.

Alt + **Tab**

Uygulamalar arasında geçiş. Aynı işi Super+Tab da yapar.

Alt + **`**

Aynı uygulamanın pencereleri arasında geçiş (Tab'ın üstündeki tuş).

Super + **↑** veya **Super** + **↓**

Pencereyi büyüt / eski boyutuna döndür.

Super + **←** veya **Super** + **→**

Pencereyi ekranın sol / sağ yarısına yerleştir.

Super + **H**

Pencereyi gizle (küçült).

Alt + **F4**

Pencereyi kapat. Çoğu uygulamada Ctrl+Q da uygulamadan çıkar.

Super + **Page Up** veya **Super** + **Page Down**

Önceki / sonraki çalışma alanına geç.

Super + Shift + Page Up veya Super + Shift + Page Down	Pencereyi önceki / sonraki çalışma alanına taşı.
Super + Shift + ← veya Super + Shift + →	Pencereyi diğer monitöre taşı.
Super + V	Bildirim listesi ve takvim.
Super + S	Hızlı ayarlar menüsü (Wi-Fi, ses, parlaklık, güç modu).
Super + Space	Klavye düzenleri (Türkçe Q / F / İngilizce) arasında geçiş.
Print Screen	Ekran görüntüsü arayüzü: alan, pencere ya da tüm ekran; görüntü veya video seçimi.
Shift + Print Screen	Tüm ekranın görüntüsünü hemen alır. Resimler > Ekran Görüntüleri'ne kaydedilir.
Alt + Print Screen	Etkin pencerenin görüntüsünü alır.
Ctrl + Alt + Shift + R	Ekran kaydını başlatır / durdurur. Videolar > Ekran Kayıtları'na kaydedilir.
Alt + F2	Komut çalıştırma kutusu.

iPUCU Ctrl+Alt+T ile terminal açma GNOME'da varsayılan olarak tanımlı olmayabilir. Eklemek için "Hangi ayar nerede?" bölümündeki özel kısayol adımına bak.

KDE Plasma kısayolları

KDE'de Super tuşuna Meta denir. Tüm kısayollar Sistem Ayarları > Klavye > Kısayollar'dan değiştirilebilir.

Meta	Uygulama başlatıcı (başlat menüsü).
-------------	-------------------------------------

Alt + **Space** veya **Alt** + **F2**

KRunner: uygulama, dosya, hesap makinesi, birim çevirici.

Meta + **W**

Genel bakış: pencereler ve masaüstleri.

Meta + **G**

Tüm masaüstlerinin ızgara görünümü.

Alt + **Tab**

Pencereler arasında geçiş.

Meta + **←** veya **Meta** + **→**

Pencereyi ekranın sol / sağ yarısına yerleştir.

Meta + **Page Up** veya **Meta** + **Page Down**

Pencereyi büyüt / küçült.

Meta + **T**

Döşeme düzenleyici: özel pencere yerleşimleri tanımla.

Meta + **D**

Masaüstünü göster.

Ctrl + **F1** ... **Ctrl** + **F4**

1. ... 4. sanal masaüstüne geç.

Meta + **Ctrl** + **←** veya **Meta** + **Ctrl** + **→**

Önceki / sonraki masaüstü.

Meta + **Shift** + **←** veya **Meta** + **Shift** + **→**

Pencereyi diğer monitöre taşı.

Meta + **E**

Dolphin dosya yöneticisi.

Ctrl + **Alt** + **T**

Konsole terminali.

Meta + **V**

Pano geçmişi.

Meta + **L**

Ekranı kilitle.

Print Screen

Spectacle ekran görüntüsü aracı.

Meta + **Shift** + **Print Screen**

Dikdörtgen alan seçerek ekran görüntüsü.

Meta + **Print Screen**

Etkin pencerenin görüntüsü.

Ctrl + **Alt** + **Esc**

İmleci kafatasına çevirir; tıkladığın donmuş pencere zorla kapanır.

Alt + **F3**

Pencere menüsü (her zaman üstte, masaüstüne taşı vb.).

Terminal ve Bash kısayolları

İlk grup terminal penceresine (GNOME Terminal, Konsol, Konsole, Ptyxis'te büyük ölçüde aynı), ikinci grup komut satırının kendisine (Bash) ait.

Ctrl + **Shift** + **T**

Yeni sekme.

Ctrl + **Shift** + **N**

Yeni pencere.

Ctrl + **Shift** + **W**

Sekmeyi kapat.

Ctrl + **Page Up** veya **Ctrl** + **Page Down**

Sekmeler arasında geçiş.

Ctrl + **Shift** + **C** veya **Ctrl** + **Shift** + **V**

Kopyala / yapıştır.

Ctrl + **+** veya **Ctrl** + **-**

Yazıyı büyüt / küçült. Ctrl+O sıfırlar.

Ctrl + **Shift** + **F**

Terminal çıktısında ara.

F11

Tam ekran.

Tab

Komut ya da dosya adını tamamla. İki kez: seçenekleri listele.

↑ veya **↓**

Önceki / sonraki komut.

Ctrl + R

Geçmişte ara: yazdıkça eşleşen eski komutu bulur. Tekrar Ctrl+R bir öncekine gider, Enter çalıştırır.

Ctrl + C

Çalışan komutu durdur ya da yazdığın satırı iptal et.

Ctrl + D

Oturumu kapat (boş satırda exit ile aynı).

Ctrl + L

Ekranı temizle.

Ctrl + A veya Ctrl + E

İmleci satır başına / sonuna götür.

Ctrl + U veya Ctrl + K

İmleçten satır başına / sonuna kadar sil.

Ctrl + W

İmleçten önceki kelimeyi sil.

Alt + B veya Alt + F

Kelime kelime geri / ileri git.

Ctrl + Z

Çalışan komutu duraklatıp arka plana at. fg ile geri getirilir.

!!

Son komutu tekrarlar. Sık kullanım: sudo !! son komutu sudo ile yeniden çalıştırır.

Dosyalar (Nautilus) kısayolları

GNOME'un dosya yöneticisi Dosyalar (Files) uygulamasıdır. Çoğu kısayol KDE'nin Dolphin'inde de aynıdır.

Ctrl + H

Gizli dosyaları göster / gizle.

Ctrl + L

Adres çubuğuna yol yaz (ör. /etc).

F2

Yeniden adlandır. Birden çok dosya seçiliyse toplu yeniden adlandırma açılır.

Ctrl + Shift + N

Yeni klasör.

Delete

veya

Shift

+

Delete

Çöp'e gönder / kalıcı olarak sil.

Ctrl

+

F

Klasörde ara.

Alt

+

↑

Üst klasöre çık.

Alt

+

←

veya

Alt

+

→

Geri / ileri.

Ctrl

+

T

Yeni sekme.

Ctrl

+

1

veya

Ctrl

+

2

Liste / ızgara görünümü.

Ctrl

+

I

Seçili öğenin özellikleri.

SpaceSeçili dosyanın hızlı önizlemesi (sushi paketi gerekir: `sudo pacman -S sushi`).

iPUCU Bir klasörü kenar çubuğuna eklemek için klasöre sağ tıkla > Yer İmlerine Ekle ya da Ctrl+D.

Hangi ayar nerede? (GNOME)

GNOME'da neredeyse hepsi Ayarlar (Settings) uygulamasında. Açmanın en hızlı yolu: Super'e bas, ayarın adını yaz (ör. "ekran", "ses", "bluetooth"). Menü adları GNOME sürümüne göre biraz değişebilir.

Ayarlar

>

Wi-Fi

Kablosuz ağa bağlan, kayıtlı ağları unut, QR ile paylaş.

Ayarlar

>

Ağ

Kablolu bağlantı, VPN ekleme, vekil sunucu (proxy). (Network)

Ayarlar

>

Bluetooth

Kulaklık, fare, telefon eşleştirme.

Ayarlar

>

Ekranlar

Çözünürlük, yenileme hızı, ölçekleme (%125, %150...), çoklu monitör düzeni, Gece Işığı. (Displays)

Ayarlar > Ses

Çıkış/giriş aygıtı, ses düzeyleri, uygulama başına ses. (Sound)

Ayarlar > Güç

Güç modu (Güç tasarrufu / Dengeli / Performans), ekranın kararma süresi, otomatik askıya alma, pil yüzdesi. (Power)

Ayarlar > Çoklu Görev

Sıcak köşe, çalışma alanı sayısı, ekran kenarına sürükleyince yerleştirme. (Multitasking)

Ayarlar > Görünüm

Açık/koyu tema, vurgu rengi, duvar kağıdı. (Appearance)

Ayarlar > Uygulamalar

Uygulama izinleri, bildirimleri; Varsayılan Uygulamalar (tarayıcı, e-posta, müzik, video). (Apps > Default Apps)

Ayarlar > Bildirimler

Rahatsız Etmeyin, kilit ekranı bildirimleri, uygulama başına bildirimler.

Ayarlar > Çevrim İçi Hesaplar

Google, Microsoft, Nextcloud hesabı ekle; Dosyalar'da Drive/OneDrive görünür. (Online Accounts)

Ayarlar > Fare ve Dokunmatik Yüzey

İmleç hızı, dokunarak tıklama, doğal kaydırma. (Mouse & Touchpad)

Ayarlar > Klavye

Girdi kaynakları (Türkçe Q/F), Compose tuşu, Klavye Kısayollarını Görüntüle ve Özelleştir. (Keyboard)

Ayarlar > Klavye >

Klavye Kısayollarını Görüntüle ve Özelleştir >

Özel Kısayollar

Kendi kısayolunu ekle. Örnek: Ad "Terminal", Komut `kgx`, Kısayol Ctrl+Alt+T.

Ayarlar > Yazıcılar

Yazıcı ekleme; ağ yazıcıları çoğunlukla kendiliğinden bulunur. (Printers)

Ayarlar

>

Erişilebilirlik

Büyük metin, yakınlaştırma, ekran okuyucu, yapışkan tuşlar, imleç boyutu.

Ayarlar

>

Gizlilik ve Güvenlik

Ekran kilidi süresi, konum hizmetleri, dosya geçmişi ve çöpü otomatik boşaltma.

Ayarlar

>

Sistem

>

Bölge ve Dil

Arayüz dili, tarih/sayı/para birimi. (System > Region & Language)

Ayarlar

>

Sistem

>

Tarih ve Saat

Saat dilimi, otomatik saat, 24 saat birimi.

Ayarlar

>

Sistem

>

Kullanıcılar

Yeni kullanıcı, parola değiştirme, yönetici yetkisi, otomatik oturum açma.

Ayarlar

>

Sistem

>

Hakkında

Sürüm, işlemci, RAM ve disk bilgisi. (System > About)

İnce Ayarlar

>

Pencere Başlık Çubukları

Küçült / büyüt düğmeleri. (Tweaks > Windows Titlebars)

İnce Ayarlar

>

Yazı Tipleri

Arayüz, belge ve eş aralıklı yazı tipleri; yazı tipi ölçekleme.

İnce Ayarlar

>

Başlangıç Uygulamaları

Oturum açınca kendiliğinden başlayacak uygulamalar.

Diskler uygulaması

Disk biçimlendirme, bölüm oluşturma, SMART sağlık bilgisi, disk görüntüsü yazma. (Disks)

Hangi ayar nerede? (KDE Plasma)

KDE'de ayarlar Sistem Ayarları (System Settings) uygulamasındadır. Başlatıcıya ayarın adını yazmak da doğrudan ilgili sayfayı açar. Menü adları Plasma sürümüne göre biraz değişebilir.

Sistem Ayarları

>

Renkler ve Temalar

Genel tema, renkler, pencere dekorasyonları, simgeler, imleç. (Colors & Themes)

Sistem Ayarları

>

Metin ve Yazı Tipleri

Yazı tipleri ve ölçekleme. (Text & Fonts)

Masaüstüne sağ tık >

Masaüstünü ve Duvar Kağıdını Yapılandır

Duvar kağıdı ve masaüstü düzeni.

Panele sağ tık > Düzenleme Kipini Göster

Paneli taşı, gereç (widget) ekle ya da kaldır. (Enter Edit Mode)

Sistem Ayarları > Fare ve Dokunmatik Yüzey

İmleç hızı, dokunarak tıklama, doğal kaydırma. (Mouse & Touchpad)

Sistem Ayarları > Klavye

Klavye düzenleri (Türkçe Q/F), tekrar hızı. (Keyboard)

Sistem Ayarları > Klavye > Kısayollar

Tüm kısayolları değiştir ya da komut için yeni kısayol ekle. (Shortcuts)

Sistem Ayarları > Ekran ve Monitör

Çözünürlük, ölçekleme, yenileme hızı, çoklu monitör, Gece Işığı. (Display & Monitor)

Sistem Ayarları > Ses

Çıkış/giriş aygıtları, uygulama başına ses. (Sound)

Sistem Ayarları > Güç Yönetimi

Ekran kararma, askıya alma, kapak kapanınca ne olacağı. (Power Management)

Sistem Ayarları > Wi-Fi ve Ağ

Kablosuz, kablolu, VPN bağlantıları. (Wi-Fi & Networking)

Sistem Ayarları > Bluetooth

Aygıt eşleştirme.

Sistem Ayarları > Pencere Yönetimi

Pencere davranışı, görev değiştirici, KWin betikleri. (Window Management)

Sistem Ayarları > Genel Davranış

Dosyaları tek tıkla mı çift tıkla mı açacağın, animasyon hızı. (General Behavior)

Sistem Ayarları > Varsayılan Uygulamalar

Tarayıcı, e-posta, dosya yöneticisi, terminal. (Default Applications)

Sistem Ayarları > Otomatik Başlatma

Oturum açılınca başlayacak uygulama ve betikler. (Autostart)

Sistem Ayarları > Bölge ve Dil

Dil, sayı, tarih, para biçimi. (Region & Language)

Sistem Ayarları > Kullanıcılar

Parola, profil resmi, yeni kullanıcı. (Users)

Görünüm ve GNOME eklentileri

GNOME sade gelir; eksik bulduğun şeyleri eklentilerle eklersin. Eklenti Yöneticisi'nden (Extension Manager) arayıp tek tıkla kurabilirsin.

```
$ sudo pacman -S gnome-tweaks
```

İnce Ayarlar: yazı tipleri, başlık çubuğu düğmeleri, başlangıç uygulamaları.

```
$ flatpak install flathub  
com.mattjakeman.ExtensionManager
```

Eklenti Yöneticisi: eklenti arar, kurar, ayarlarını açar.

iPUCU Sık kullanılan eklentiler: **Dash to Dock** (hep görünen rıhtım), **AppIndicator and KStatusNotifierItem Support** (Discord, Steam gibi uygulamaların tepsi simgeleri), **Blur my Shell** (bulanık panel), **Clipboard Indicator** (pano geçmişi), **Caffeine** (ekranın kapanmasını engeller).

```
$ gsettings set  
org.gnome.desktop.wm.preferences button-  
layout 'appmenu:minimize,maximize,close'
```

İnce Ayarlar'a gerek kalmadan küçült ve büyüt düğmelerini ekler.

```
$ gsettings set org.gnome.desktop.interface  
show-battery-percentage true
```

Üst çubukta pil yüzdesini gösterir.

```
$ gnome-extensions list --enabled
```

Etkin eklentileri listeler.

DİKKAT Büyük bir GNOME güncellemesinden sonra bazı eklentiler bir süre çalışmayabilir. Masaüstü tuhaflarsa önce eklentileri kapatmayı dene.

USB bellek ve diskler

Takılan USB bellekler dosya yöneticisinin kenar çubuğunda görünür ve `/media/` ya da `/run/media/` altına bağlanır. Çıkarmadan önce yanındaki simgesine bas.

```
$ lsblk
```

Tüm diskleri ve bölümleri ağaç şeklinde gösterir (sda, nvme0n1 gibi).

```
$ lsblk -f
```

Bölümlerin dosya sistemini (ext4, btrfs, ntfs, exfat) ve etiketini de gösterir.

```
$ udisksctl mount -b /dev/<sdb1>
```

Bölümü sudo'suz bağlar.

```
$ udisksctl unmount -b /dev/<sdb1>
```

Bölümü güvenli ayırır.

Diskler > aygıtı seç > : > Diski Biçimlendir

USB belleği sıfırlar. Hem Windows hem Linux'ta kullanmak için bölümü exFAT olarak oluştur.

```
$ flatpak install flathub  
io.gitlab.adhami3310.Impression
```

Impression: ISO dosyasını USB belleğe yazıp kurulum diski hazırlar.

DİKKAT Terminalde `dd` ile disk yazarken hedef diski (`/dev/sdX`) yanlış seçersen o diskin tamamı silinir. Önce `lsblk` ile iki kez kontrol et.

Sık karşılaşılan sorunlar

Arch'a yeni başlayanların en sık takıldığı durumlar ve ilk denenecek çözüm.

iPUCU "invalid or corrupted package (PGP signature)". Anahtarlık eskimiş. Önce anahtarlığı, sonra sistemi güncelle: `sudo pacman -Sy archlinux-keyring && sudo pacman -Su`.

iPUCU "unable to lock database". Başka bir pacman çalışıyor ya da önceki işlem yarıda kesilmiş. Çalışan pacman olmadığından eminsen: `sudo rm /var/lib/pacman/db.lck`.

iPUCU “exists in filesystem” (dosya çakışması). Önce Arch Haberleri'ne bak; elle müdahale gerekiyorsa orada yazar. Dosyanın sahibini `pacman -Qo <dosya>` ile bul. `--overwrite 'i` yalnızca haber öyle diyorsa kullan.

iPUCU “.pacnew dosyası oluşturuldu” uyarısı. Bir ayar dosyasının yeni sürümü geldi ama seninki korunmuş. `sudo pacdiff` ile farkları görüp birleştir (pacman-contrib paketi).

iPUCU “command not found”. `sudo pacman -S pkgfile && sudo pkgfile -u`, sonra `pkgfile <komut>` hangi paketin gerektiğini söyler.

iPUCU Kurulumdan sonra internet yok. NetworkManager etkin değil: `sudo systemctl enable --now NetworkManager`, sonra `nmtui` ile bağlan.

iPUCU Bluetooth ya da yazıcı görünmüyor. Servis açık değil: `sudo systemctl enable --now bluetooth` ya da `cups`.

iPUCU Ses yok. `pacman -Q pipewire-pulse wireplumber` ile kurulu olduğunu doğrula, sonra `systemctl --user restart pipewire wireplumber`.

iPUCU Türkçe klavye / konsol düzeni. `sudo localectl set-keymap trq` (konsol) ve `sudo localectl set-x11-keymap tr` (masaüstü).

iPUCU Windows ile çift açılıшта saat kayıyor. Linux donanım saatini UTC tutar. En temiz çözüm Windows'ta RealTimeUniversal kayıt ayarını açmaktır; Linux tarafında `timedatectl set-local-rtc 1` de olur ama önerilmez.

iPUCU Güncellemeden sonra USB, ses ya da Wi-Fi çalışmayı bıraktı. Çekirdek güncellendi ama yeniden başlatmadın; modüller yeni çekirdeğe ait. Yeniden başlat.

Küçük sözlük

Arch forumlarında ve Wiki'de sık göreceğin kelimeler.

pacman Arch'ın paket yöneticisi.

Depo: core / extra / multilib	Temel sistem / diğer resmi paketler / 32 bit uyumluluk paketleri (Steam, Wine).
AUR / PKGBUILD / makepkg	Topluluk paket tarifleri / tarif dosyasının kendisi / tarifi derleyip paket üreten araç.
yay / paru	AUR yardımcıları: tarif indirme, derleme ve kurmayı tek komutta birleştirir.
Yansı (mirror)	Paketlerin indirildiği sunucu; listesi <code>/etc/pacman.d/mirrorlist</code> .
Anahtarlık (keyring)	Paket imzalarını doğrulayan anahtarlar (archlinux-keyring).
Kısmi güncelleme	Tüm sistemi güncellemeden tek paket yükseltmek; Arch'ta desteklenmez.
.pacnew / .pacsave	Güncellemede gelen yeni ayar dosyası / kaldırılan paketin korunan ayar dosyası.
base-devel	Paket derlemek için gereken araç grubu (gcc, make, fakeroot...).
mkinitcpio	Açılıшта kullanılan initramfs görüntüsünü üreten araç.
Terminal / Kabuk (shell)	Terminal komut yazdığın pencere, kabuk ise komutları yorumlayan program; varsayılanı Bash.
/etc, /usr, /var, /home	Sistem ayarları / programlar / değişen veriler ve günlükler / kullanıcı klasörleri.

Komutlar güncel Arch Linux (pacman 7, archinstall ile kurulmuş GNOME ya da KDE Plasma masaüstü) için yazıldı. Kayan sürüm olduğu için paket adları zamanla değişebilir; şüphede Arch Wiki esastır. sudo ile başlayan komutlar sistemi değiştirir, ne yaptığını okumadan çalıştırma.